

Jyrki Käkönen
Jean Monnet –professori
Tampereen yliopisto

Minun Anders Chydenius

Anders Chydenius on yksi klassikoistani. Miksi mennä merta tai Pohjanmaata edemmäksi kalaan? Chydenius on hyvä kaivaa esiin silloin, kun innostutaan puhumaan liberalismista tai uusliberalismista ja markkinoiden kaikkivoipaisuudesta. Liberalismin esitaistelijana Chydenius oli ehdoton kaikkien ihmisten yhtäläisten oikeuksien ja vapauksien puolustaja. Tässä suhteessa oma suosikkini hänen tuotantonsa joukossa on vuonna 1778 eli 225 vuotta sitten kirjoitettu artikkeli 'Ajatuksia isäntien ja palvelusväen luonnollisesta oikeudesta'.

Haluan ensimmäiseksi siteerata tässä suoraan tuon artikkelin mainiota alkua. Se tuo hyvin esiin, ettei meidän suunnaton kehitys itsestään koidu koskaan kaikkien ihmisten hyödyksi:

'Aikana, jolloin suuria ja uusia keksintöjä tapahtuu kaikissa luonnon valtakunnissa, jolloin tieteitä kehitetään tavattoman korkealle kannalle, jolloin neroja ja kirjallisuutta avustetaan, ja taide tuottaa melkein ihmeitä entisiin aikoihin verraten, on huolestuttavaa nähdä, että kallein kaikesta, ihmiskunnan oikeus, laiminlyödään.'

Tämä pätee hyvin omaan aikaamme, jolloin rahoja on sijoitettu avaruuteen ja tappokoneiston kehittämiseen 'kliiniseen' sodankäyntiin. Samalla kuitenkin kiulu köyhien ja rikkaiden välillä kasvaa ja maailmassa on enemmän köyhiä kuin koskaan aikaisemmin. Juuri näiden köyhien oikeuksia Chydenius aikanaan asettui puolustamaan ja hän piti yhtenä liberalismiin edellytyksenä kaikkein vähäosaisimmista huolehtimista. Se on sivistyksen mitta eivätkä kunniateot hurmekentillä.

Chydeniuksen tavoin on syytä huolestua, että yllä esitetyt ajatukset yhä edelleen liitetään haihattelijoihin ja vallattomuuden puolustajiin ja vapauksilla ymmärretään yhä edelleen joidenkin ihmisryhmien tai henkilöiden vapauksia. Chydeniusta tiukasti myötäillen vapauden nähdään usein koskevan vain niitä, jotka ovat jo ehtineet vaurauden varustusten sisään ja 'halvimmat', joiden oikeuksia Chydenius puolusti, unohdetaan. Kun tätä sovelletaan globalisoituvaan maailmaan, meidän keskeisenä ongelmana terrorismin vastaisessa taistelussa pitäisi olla juuri köyhyyden poistaminen

ja köyhimpien oikeuksien puolustaminen. On puolustettava juuri niiden oikeuksia, jotka ovat kaikkein heikoimmassa asemassa.

Tästä puolestaan on mahdollista päätyä siihen, että samalla kun edistetään talouden vapautta kansainvälisesti, on hyväksyttävä myös ihmisten vapaa liikkuvuus. Ihmisillä pitää olla oikeus valita vapaasti asuinpaikkansa yhtenäistyvässä maailmassa. Tässä maailmassa ei ole olemassa mitään luonnollista oikeutta puolustaa jo jonkun kansakunnan sisään ehtineiden ihmisten erityisoikeuksia. Jälleen Chydeniusta myötäillen: 'Luonnon ensimmäinen oikeus on, että ihmisen tulee saada elää, olla ja asua maan päällä, elättää itseään ja omaisiaan, naida ja lisätä sukuaan.' Köyhän olennainen oikeus, joka on hänelle turvattava, on tehdä työtä ja hankkia itselleen jokapäiväiset tarvikkeet. Jos tälle oikeudelle on pidäkkeitä, on ne raivattava pois.

Asettuaan vähäisimpien oikeuksien puolustajaksi Chydenius tuo artikkelissaan esiin myös toisenlaisen kiintoisan näkökulman. Se koskee oikeuden ja lakien sitovuutta. Hänen mukaansa ei ole ainoastaan oikein vaan pitää jopa rikkoa sellaisia lakeja, jotka asettuvat ihmisten luontaisia oikeuksia vastaan. Tämä on monien kansalaisliikkeiden usein laittomaksi leimatun toiminnan kannalta ehkä shokeeraava näkökulma. Tässä suhteessa Chydenius muistuttaa selkeästi siitä, että oma etu, puolueellisuus ja joskus jopa tietämättömyys ovat synnyttäneet lakeja. Siksipä lakeja ei pidäkään ottaa ikuisina vaan voimassa olevat lait epäoikeudenmukaisuutta ylläpitävinä kokevilla on oikeus olla noudattamatta kyseisiä lakeja.

Chydenius tuo artikkelissaan selkeästi esiin, että sitoutuessaan yhteiskuntaan ihmisen ei kuitenkaan tarvitse alistua kaikille laeille ja luopua luonnollisista vapauksistaan. Hänen mukaansa onnellisin onkin yhteiskunta, jossa luonnollisen vapauden menetys on vähäisin. Lait eivät myöskään ole koskaan riittävä keino yhteiskunnallisten ongelmien hallintaan. Yhteiskunnan rakenteiden tuottamia ei toivottuja ilmiöitä ei poisteta vain tekemällä niistä rikollisia. Ratkaisut on löydettävä yhteiskuntien rakenteiden muuttamisesta. On siis poistettava esimerkiksi rikollisuutta tai väkivaltaa tukevia tekijöitä. Vapauttakaan ei voi puolustaa rajoittamalla sitä joillakin laeilla. Se vain vahvistaa niiden vapautta, jotka luulevat olevansa oikeassa.

Olen edellä nostanut esiin muutaman Chydeniuksen tiukasti puolustaman näkökulman. On kuitenkin painotettava, että Chydenius itse tarkasteli asioita ensisijaisesti kokonaisvaltaisesti. Tässä suhteessa hän ei esimerkiksi olisi koskaan sortunut käsitykseen, että uuden informaatioteknologian mahdollistama etätyö riittäisi pitämään syrjäseudut asuttuina samaan aikaan kun kouluja suljetaan, postipalvelut lakkaavat ja

kaupat ja pankit ovat kymmenien tai kenties jopa sadan kilometrin päässä. Tässä katsannossa olisi suotavaa, että tämän päivän päättäjätkin lukisivat edelleen huolellisesti suomalaisen liberalismmin klassikon tekstejä. Lopuksi painottaisin sitä, että Chydeniuksen mukaan kansakunnan voima on kaikkien kansalaisten hyvinvoinnin huolehtimisessa eikä hyvinvoinnin jättämisessä markkinavoimien armoille.

Kirjoitus on julkaistu sanomalehti Keskipohjanmaassa 8.2.2003

© Jyrki Käkönen